

z bogatim komentarjem in temeljitima uvodnima razpravama *Izbor prekmurske književnosti* (Cvetje iz domačih in tujih logov 9, Celje 1936) in *Izbor prekmurskega slovstva* (Lj. 1976). Druga publikacija bi pravzaprav zaslužila oznako monografije o prekmurskem slovenskem slovstvu, ilustrirane z zgledi. Prispeval je tudi izbor iz »prekmurskih pesmarjev« v prvo knjigo Gspanovega Cvetnika slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja, ki ga je za tisk priredil Anton Slodnjak (Lj. 1978). Prekmurskemu slovstvu pa je Novak posvetil tudi vrsto posebnih razprav, študij in člankov, v katerih je obdelal vprašanje slovenskega značaja najstarejših *Prekmurskih rokopisnih pesmaric* (JiS 1973/74 in 1976/77), razpravljaj *O slogu prve prekmurske knjige* (SR 1969/II) in objavil *Pismo Franca Temlina nemškemu piaristu* (SR 1970), prikazal *Slovensko in slovaško pesem iz 1774* (SR 1970) in anonimno priročno knjižico za svatbene običaje iz leta 1807 (*Neznan prekmurski tisk*, ČZN 1934; *O izvoru prekmurskega »Starišinstva i zvačinstva«*, SE 1960) ter predstavil vrsto pomembnih slovstvenih delavcev Miklóša Kúzmiča (Stopinje 1975), Jožefa Košiča (Razprave II. razr. SAZU 3, Lj. 1958), Imre Augustiča (SJ 1940), Franca Ivanocya (Prekmurska knjižnica 1, Sobota 1937), Avgusta Pavla (Razprave II. razr. SAZU 7, Lj. 1970) in Jožefa Baša — Miroslava (Prekmurske pesmi, Celje 1936; Stopinje 1976). V dveh študijah je tudi obravnaval predvojno pripovedno prozo Miška Kranjca (*Pokrajina in človek v delih Miška Kranjca*, Č 1936/37; *Nekaj o jeziku Miška Kranjca*, DS 1935). Lotil se je tudi dveh temeljnih problemov prekmurskega kulturnega razvoja v člankih *Slovenstvo prekmurskih pisateljev* (Č 1936/37) in *Pomen narečja za ohranitev narodnosti v Prekmurju* (Dialogi 1970). S širšim slovenskim slovstvenim razvojem je prekmursko slovstvo primerjalno povezal zlasti v razpravi *Dalmatins Bibelübersetzung und die slowenischen protestantischen Schriftsteller im 18. Jahrhundert* — Dalmatinov prevod biblije in slovenski protestantski pisci 18. stoletja (*Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen III/2*, München 1976).

Po upokojitvi se je vključil v delo komisije za zgodovinske slovarje slovenskega jezika pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, kjer je prevzel skrb za slovar knjižnega jezika prekmurskih pisateljev XVIII. in XIX. stoletja. Ker nima strokovno usposobljenih pomočnikov, mora opravljati delo prav ob zamudnega geslarjenja sam. Kljub temu delo uspešno in naglo napreduje. Zato mu ob življenjskem jubileju s čestitkami izražamo željo, da bi mu uspelo čimprej izpeljati veliko zamisel do konca. Tako bi njegovo znanstveno delo za poznavanje rodnega Prekmurja dobilo bistveno programsko dopolnitev, Slovenci pa zgleden slovar najpomembnejšega od zgodovinskih regionalnih knjižnih jezikov.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Terminološka vprašanja literarne vede

LIRIČNOST IN »SPOMINJANJE«

V prejšnji številki JiS smo v oceni novega literarnega leksikona, ki je izšel pri Cankarjevi založbi, med drugim opozorili na terminološke težave kot eno izmed tistih vprašanj, s katerimi se ubadajo prevajalci oziroma prirejevalci podobnih del v slovenščino. Zlasti tehnični termini, ki so izvirno nastali z besedno igro, lahko prevajalcu dobesedno svijajo lase; pogosto ne preostane drugega, ko da se ob vsakem posebej obširnejem konzultira z ustrežno literaturo in razlagi gesla doda svoj komentar, sicer besedilo gesla — dobesedno prevedeno — ne pove ničesar, ni uporabno.

Za primer ne najboljše takšne rešitve v imenovanem leksikonu smo si izbrali geslo *liričnost* na strani 127. Tam piše, da je to »temeljna stilna kategorija;« njeno bistvo

določil Staiger kot >spominjanje<«. »Spominjanje« je seveda dobeseden prevod besede »Erinnerung«, kar je slovarsko gledano seveda docela korektno, v resnici pa brez dobre pomenske zveze s Staigerjevo razlago. — Kot »spominjanje« so Staigerjevo »Erinnerung« sicer rabili že pred tem nekateri slovenski in hrvaški literarni znanstveniki; vendar je bila njihova bolj ali manj priložnostna raba mnogo manj zavezujoča od takšne, kakršna se kot razlaga pojavlja v ustrezno tematiziranem leksikonskem priročniku.

Sam Staiger je v svoji znani monografiji *Temeljni pojmi poetike* (*Grundbegriffe der Poetik*, tu cit. po ²1951, Zürich) izrecno opozoril, da mu je beseda »Erinnerung« (ki v običajni rabi res pomeni »spomin«) ime za odsotnost distance med subjektom in objektom (63—64), da mu ne zaznamuje kategorije, ki bi bila obremenjena s časovnostjo (kakor je spomin). Lirik ponotranja (erinnert) — vase — naravo in narava ponotranja — vase — pesnika (o. c.). Duhovno stanje spominjanja je pač nekakšno posedanjenje preteklosti (čeprav Staiger tudi takšno razlago zavrača, češ da pesnik v objektu pač kot lirik enostavno je, kakor je sočasno objekt v njem). Gre torej za terminološko poimenovanje s pomočjo nemškojezikovne besedne igre.

Ko se je W. Kayser, enako znano ime, v svoji *Govorni umetnini* (*Das sprachliche Kunstwerk*, tu cit. po ³1954, Bern) skliceval na Staigerjevo »Erinnerung«, je reč zgovorno preimenoval v »Verinnerung« — izrecno zato, da bi iz pojma izločil časovnost in prepreprosto asociiranje na »spomin« (336). Enako opozorilo vsebuje tudi Konstantinovičev prevod Kayserja v srbsčino (Bgd. 1973, 399 isl.).

Ves problem je pač v tem, da nekaj, kar je v nemščini kot jeziku izvirne predloge močče, umljivo in smiselno, v slovenščini ne gre. V nemščini je pomen termina določen z dobesednim semantičnim izhodiščem (»Erinnerung« namreč dobesedno res pomeni nekaj, kar »gre noter«), slovenska beseda »spomin«, ki sicer v slovarju stoji kot ustrežna za »Erinnerung«, pa takšne semantične osnove ne premore, nastala je drugače (s-pometi, brez metaforičnega »notranjenja«). Tako dobeseden prevod ne pove veliko, ali pa celo zavaja. (Ena precej ponavljanih literarnoteoretskih opredelitev lirike je npr., da je »sprotno izpovedovanje eksistencialnih stanj«; kako vanjo vključiti spominjanje kot odnos do preteklosti?)

Resda ne gre za prav zelo usodno pomanjkljivost; gre, kot smo že na začetku povedali, za zgovorno ponazoritev težavnosti vsakršnih slovenitev, ki so zavezane natančnemu poimenovalnemu sistemu. Terminologija je hočešnočeš v veliki meri odvisna od jezikovnega mišljenja in jezikovnih možnosti (seveda tudi od številnih »zunanjih«, zgodovinskih, kulturnih, družbenih dejavnikov), prav zato je tako zelo posebna v različnih jezikih in pogosto tako težko enostavno prevedljiva.

M at j a ž K m e c l
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POJEM (UMETNIŠKI) ,TEKST'

Sodobna literarna znanost, ki sprejema literarno delo tudi kot komunikat (tj. kot sporočilo, kot znak), rabi pojem 'tekst' v širšem in ožjem pomenu besede. — V širšem pomenu besede je 'tekst' »kakršnakoli semantično organizirana zapovednost znakov«¹ in se z atributom 'umetniški' lahko uporabi za obravnavo različnih vrst umetnosti (besedne umetnosti, slikarstva itd.). V tem smislu je pojem 'tekst' povezan z občo definicijo 'jezika' kot znakovnega sistema, ki služi za komunikacijo med dvema ali mnogimi posamezniki.² — V ožjem pomenu besede, povezanem z literaturo, je 'tekst' (slov. 'besedilo') jezikovni izraz besedne umetnine, ki je na neki način fiksiran z jezikovnimi znaki. To opredelitev lahko dopolnimo s širšim filološkim vidikom; po njem je 'tekst' definiran kot najmanjša enota govorne komunikacije, ki je relativno enotna (*celovitost teksta*) in

¹ B. A. Uspenskij, *Poetika kompozicii*, Moskva 1970, str. 10.

² Ju. M. Lotman, *Struktura hudožestvennega teksta*, Moskva 1970, str. 13.